

Eastern Europe Studies Centre
Est. 2006

PERMAŠTANT LIETUVOS SVARBĄ JAV UŽSIENIO POLITIKAI

NIKOLAS K. GVOSDEV

© Nuotrauka: FPPI

Svarbiausi akcentai:

- Vos pasibaigus Šaltajam karui, išaugo Lietuvos bei kitų Vidurio ir Rytų Europos šalių svarba JAV užsienio politikai. Lietuva tapo vienu iš atspirties taškų tolimesnei „demokratijos plėtrai“ Europoje, Eurazijoje ir Artimuosiuose Rytuose.
- Dabartinė JAV politika yra orientuota į išlaidų mažinimą ir konsolidaciją – apibrėžiama dėmesio ir išteklių perkėlimu iš euroatlantinio regiono ir Artimųjų Rytų į Indo–Ramiojo vandenyno regioną, – o pagrindiniai jos organizavimo principai yra vis svarbesniu prioritetu tampanti klimato kaita ir aplinkosauga.
- JAV užsienio politiką taip pat dažnai nusveria vidaus politikos klausimai dėl užjūrio veikslių kainos ir naudos atstovaujamosioms apygardoms šalies viduje.
- Šiame dešimtmetyje Lietuvos svarba priklausys ne tiek nuo Rusijos dimensijos ir tolesnės euroatlantinės plėtos į posovietinę erdvę ir daugiau, kiek nuo jos gebėjimo atlikti svarbesnį vaidmenį sprendžiant Europos reikalus, prisidėti prie persiorientavimo į Azijos regioną ir energijos, tiekimo grandinės bei aplinkos saugumo užtikrinimo.

NIKOLAS GVOSDEV yra JAV analitinio centro „Foreign Policy Research Institute“ Eurazijos programos vyresnysis ekspertas. Jis taip pat dėsto Nacionalinio saugumo kursą JAV Jūrų laivyno koledže Niuporte, Rod Ailende. Gvosdevas yra kelių knygų autorius, publikavęs tekstus tokiose leidiniuose kaip „Foreign Affairs“, „The Financial Times“, „The Los Angeles Times“, taip pat komentavęs aktualijas CNN, Fox News, MSNBC televizijų eteryje.

Ši publikacija yra rengiama bendradarbiaujant Rytų Europos studijų centrui ir JAV analitiniam centrui „Foreign Policy Research Institute

Įvadas

Pastaruosius tris dešimtmečius Lietuvos santykiai su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis (JAV) buvo grįsti plačią pastarųjų strategiją po Šaltojo karo remiančia demokratijos plėtra aplink euroatlantinį branduolį. Prieš trisdešimt metų subyrėjus Sovietų Sąjungai ir pasibaigus Šaltajam karui – ką Donas Oberdorferis apibūdino kaip „lemtingą posūkį“ (angl. *The Turn*)¹ – drastiškai keitėsi ir JAV pozicija: poreikis suvaldyti Sovietų Sąjungą ir apsaugoti demokratinį–kapitalistinių valstybių branduolį (vadinamąjį „laisvąjį pasaulį“) užleido vietą siekiui šį branduolį didinti ir plėsti, įtvirtinant JAV lyderystę grįstą pasaulio tvarką. Dabar šį laikotarpį po Šaltojo karo pamažu keičia nauja epocha. Miuncheno saugumo konferencijoje (MSK) tarptautinė sistema suvokiama kaip pasiekusi lūžio tašką (vok. *zeitenwende*): prasideda nauja pasaulio politikos epocha.² Svarbūs pasaulio ekonominių, politinių ir technologinių galių pusiausvyros pokyčiai perkelia svorio centrą iš euroatlantinio į Indo–Ramiojo vandenyno regioną, o kitų didžiųjų galių iškilimas – kartu su atskirtį bei išskaidymą skatinančiomis technologijomis bei JAV vidaus politikos neapibrėžtumu ir nestabilumu – užverčia po Šaltojo karo JAV vykdytos užsienio politikos puslapį.

Ši kintanti koncepcija stipriai paveiks Lietuvos ir JAV partnerystę ir Vilniaus svarbą bendroje JAV strategijoje. Nors Lietuva dažnai grupuojama su savo Baltijos kaimynėmis, ji turi specifinę reikšmę dėl savo geografinės padėties, būdama tiltu tarp Baltijos pakrantės ir Vidurio Europos. Didelės rusakalbių mažumos neturėjimas taip pat sumažino trintį su Maskva vienu kertinių klausimų, dėl kurių pastaroji nesutaria su Estija ir Latvija, o tai Vilniui suteikia didesnę manevro laisvę. Laikotarpiu, kuriame JAV politika buvo grįsta demokratijos plėtra aplink euroatlantinį branduolį, Lietuva buvo kertinė JAV partnerė. Tačiau žvelgiant iš ateities perspektyvos kyla rizika, kad Lietuvos sąlyginė

svarba Vašingtonui mažės. Tai taip pat reiškia, kad artimus JAV ir Lietuvos tarpusavio ryšius grindusių esminių interesų svarba ateityje gali sumažėti. Galiausiai, didėjant JAV prezidentų administracijų jaučiamam spaudimui šalies viduje dėl santykių su užsienio valstybėmis peržiūrėjimo ir atitinkamų išlaidų mažinimo, Lietuva savo ruožtu taip pat turės keisti požiūrį ir pergaltoti tiek savo lūkesčius Jungtinėms Amerikos Valstijoms, tiek ką jį gali pasiūlyti pati, siekiant kurti naują partnerystę, kuri išliktų aktuali tiek nuo šio dešimtmečio pasikeitusiomis sąlygomis, tiek ir tolimesnėje ateityje.

Lietuva Vašingtono radare: 1988–2008 m.

Lietuvos klausimas pirmą kartą tapo kertiniu paskutiniiais „lemingo posūkio“ metais (1988–1991), JAV iš pradžių siekiant sumažinti Šaltojo karo su Sovietų Sąjunga laikų priešiško veiksmų apimtį, o vėliau ir ieškant būdų, kaip Michailo Gorbačiovo globojama reformuota SSRS galėtų drauge su JAV (tačiau jaunesniojo pastarųjų partnerio vaidmenyje) palaikyti tarptautinę pasaulio tvarką.

Tačiau svarbu nepamiršti, kad JAV bendro tikslo išlaikyti M. Gorbačiovą SSRS vadovu poste ir išvengti jo pakeitimo griežtesnę politiką vykdančiu režimu kontekste Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo siekis minimu laikotarpiu buvo laikomas problema, kurią reikia suvaldyti. Lietuva – priešingai nei kitos dvi Baltijos šalys – siekė, kad jos iki karo turėta nepriklausomybė būtų atkurta ir pripažinta nedelsiant ir nelaukiant M. Gorbačiovo pritarimo, o nepriklausomybės siekianti Lietuvos valdžia anaipol neketino atsisakyti savo pozicijų M. Gorbačiovo politinio išlikimo labui. Taip pat buvo nuogąstaujama, kad SSRS skilimas gali kelti nemažų saugumo iššūkių JAV interesams, ypač branduolinių ginklų kontrolės ir

Europos saugumo klausimais. Trumpai tariant, George'o H. W. Busho administracijos požiūriu Lietuvos suvereniteto siekj nusiųrė stabilios Šaltojo karo tarp supervalstybių pabaigos užtikrinimo imperatyvas – kol klausimas galiausiai savaime tapo nebeaktualus, žlugus SSRS.

Sovietų Sąjungos subyrėjimas perorientavo JAV politiką iš Vakarų demokratijų bendruomenės saugojimo nuo Sovietų agresijos į demokratinių–kapitalistinių valstybių bendruomenės didinimą ir plėtrą visame pasaulyje. Tai buvo itin reikšmingas bendros JAV strategijos pokytis. SSRS veiksniai pasitraukus iš tarptautinės politikos – ir iš anksto viliantis, kad posovietinė Rusijos Federacija integruosis į Vakarų institucijas – atsivėrė galimybė po Šaltojo karo kurtis pasauliui, kurio darbotvarkę niekieno netrukdomos nustato JAV ir jos sąjungininkės. Bendros JAV strategijos pagrindinis organizacinis principas iš SSRS suvaldymo pakito į demokratijos plėtrą; jo pirmąsias gaires ėmėsi neryžtingai brėžti G. H. W. Busho administracija, o visapusiškiau jį priėmė iš pastarosios valdžią perėmusi B. Clintono administracija.³

Josefo Joffe „ašies ir stipinų“ (angl. *hub and spokes*) metafora apibūdintas požiūris teigė, kad JAV galėtų sumažinti tarptautinio nestabilumo ir konfliktų riziką kuo labiau sutelkdamas pasaulines politines ir ekonomines jungtis aplink Amerikos ašį, o nepaklusnios šalys („valstybės neklaužados“) galėtų būti atskiriamos ir izoliuojamos nutraukiant stipiną nuo bendrosios ašies. Kad šis metodas veiktų, JAV reikėtų remtis esama euroatlantine partneryste, kuri taptų demokratinės plėtros pamatu. Šiam pamatui plečiantis, demokratijos plėtra apimtų posovietinę erdvę, Artimuosius Rytus ir Afriką, prie kurios vėliau prisijungtų Ramiojo vandenyno pakrančių šalyse ir Lotynų Amerikoje vykstantys procesai.⁴

Tokiomis sąlygomis Lietuvos ir kitų Vidurio ir Rytų Europos šalių svarba JAV strategijai po Sovietų Sąjungos žlugimo ėmė didėti. Iš super-

valstybių konflikto periferijos jos tapo demokratijos plėtros sergėtojomis. JAV pirmąsias svarbos uždaviniu, pasak JAV ambasadoriaus Stepheno Sestanovicho, tapo „didžiausio įmanomo demokratinių ir įstatymo viršenybės principų besilaikančių Europos valstybių bloko sukūrimas ir (...) Amerikos pozicijos pasaulio po Šaltojo karo galių pusiausvyroje išlaikymas ir stiprinimas.“⁵ Dar daugiau, šios šalys, JAV Gynybos sekretoriaus Donald Rumsfeldo žodžiais tariant, buvo „naujoji Europa“ – regionas, į kurį pasistūmėjo euroatlantinės bendruomenės „svorio centras“.⁶

Visų pirma, šios šalys tapo įrodymu, kad euroatlantinė bendruomenė gali būti plečiama už Šaltojo karo laikų ribų ir kad demokratijos skatinimas bei rinkos reformos gali prisidėti prie esminių pokyčių visuomenės lygmeniu. Šis pokytis patvirtino pagrindinę demokratijos plėtros strategijos idėją, o pastarosios naujosios sąjungininkės galėjo palengvinti tarptautinės sistemos palaikymo naštą. Antra, euroatlantinės bendruomenės plėtimasis į Baltijos ir Juodosios jūrų pakrantes buvo itin svarbus išsaugant „vyresnius“ euroatlantinės bendruomenės narius, pradėdant Vokietija, nebenorėjusius išlikti Atlanto aljanso „fronto linijomis“. Šios šalys taip pat galėjo tapti „atspirties tašku“ plėtrai, visų pirma į Eurazijos erdvę. Dešimtojo praėjusio amžiaus dešimtmėčio pabaigoje paaiškėjus, kad viltys dėl Rusijos įsitraukimo į euroatlantinį pasaulį gali taip ir neišsipildyti, tokios šalys kaip Lietuva įgijo naują svarbą blokuojant ir suvaldant Rusijos bandymus susigrąžinti įtaką Europos širdyje.

2001 m. rugsėjo 11-osios teroro išpuoliai lėmė ne „demokratijos plėtros“ strategijos pabaigą – priešingai, G. W. Busho administraciją jie tik dar labiau paskatino laikytis demokratijos propagavimo kurso kaip vieno iš pagrindinių būdų „apsivalyti“ (angl. *drain the swamp*) nuo šiuos išpuolius sukėlusio ekstremizmo puoselėtojų.⁷ Lietuva bei kitos Vidurio ir Rytų Europos šalys tapo aktyviomis karinių misijų Afganista-

ne, o vėliau ir Irake dalyvėmis ir dalijosi savo sukaupta patirtimi, remdamos perėjimo prie demokratijos procesus kitose pasaulio šalyse.

Šiuo laikotarpiu Lietuva nusistatė ir aktyviai išnaudojo keletą pagrindinių veiklos sričių, kurios jai padėtų tapti aktualia Vašingtonui. Pirmoji iš jų – stojimo į Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją (NATO) ir Europos Sąjungą procedūrų užbaigimas 2004 m. Tapęs pastarųjų visateisiu nariu, Vilnius galėtų tapti papildoma atsvara Briuselyje „tradicinių“ Vakarų sąjungininkių – kaip Prancūzija, Vokietija ir Italija – ryškesniam skepticizmui JAV veiksmų atžvilgiu. Lietuva taip pat aktyviai prisidėjo prie pastangų išplėsti euroatlantinės erdvės ribas, remdama kitų buvusių posovietinių šalių prijungimą prie NATO ir ES, siekiant išplėsti narystės mokesčių mokėtojų gretas ir išlaikyti Amerikai palankesnę pusiausvyrą abiejose organizacijose. Trečia, Lietuva bei kitos Vidurio ir Rytų Europos šalys rėmė JAV vykdomus veiksmus (tiek karinius, tiek ne) Irake, Afganistane ir kitose „pasaulinės kovos su ekstremizmu“ zonose. Galiausiai, Lietuva dėjo aktyviais pastangas siekdama užkirsti kelią Rusijos įtakos – karinės, politinės, ekonominės ir informacinės grėsmės pavidalu – Europos širdyje susigrąžinimui, kai tuo tarpu „vyresniosioms“ sąjungininkėms Europoje ši užduotis rūpėjo kur kas mažiau. Tol, kol „laisvių darbotvarkė“ Artimųjų Rytų regione ir posovietinėje erdvėje atsispiriant nuo išplėsto euroatlantinio branduolio buvo vienas esminių JAV užsienio politikos prioritetų, šalys kaip Lietuva galėjo jaustis ramios dėl didesnės savo svarbos Vašingtonui, kaip pažymėjo ir prezidentas G. W. Bushas savo kalboje vizito Vilniuje 2002 m. lapkritį metu.⁸

Po 2008-ųjų: atsisakytas krypties keitimas ir D. Trumpo sukeltas šokas

Lietuvos svarba JAV didele dalimi priklausė nuo jos vaidmens prisidedant prie demokratijos plėtos, tačiau pasibaigus pirmajam XXI a. dešimtmečiui šios laisvių darbotvarkės pagreitis sumažėjo. Dėl įvairių veiksnių – plėtos vykdymo nuovargio, karų Irake ir Afganistane kainos, netikėto Rusijos įtakos susigrąžinimo ir demokratijos atsitraukimo (angl. *democratic backsliding*) – demokratijos plėtos strategija tapo mažiau patraukli. Jau 2007 m. Thomasas Carothersas prognozavo, kad: „Jungtinės Amerikos Valstijos artimiausius 10 metų neužims labiau idealistiniais principais grįstos pozicijos demokratijos skatinime visame pasaulyje. Šalis turi per daug svarbių realistinio pobūdžio interesų Rusijoje, Kinijoje, Saudo Arabijoje, Kazachstane, Etiopijoje ir t. t., kuriems ji neketina atsukti nugaros.“⁹ Tais pačiais metais Justine Rosenthal nuspėjo naujai atsirandantį JAV užsienio politikos prioritetų „selektyvumą“ – labiau pabrėžtą „prisiimamų įsipareigojimų atsi rinkinėjimą“.¹⁰

Pirmosios demokratijos plėtos bangos vyko Europos ir JAV ekonominio augimo sąlygomis, kai Rusija buvo silpna ir netgi atrodė linkusi svarstyti reformų bei prisijungimo prie pastarosios bendruomenės galimybę. Tačiau atėjus 2007-iesiems Rusija buvo labiau įsipareigojusi stabdyti tolesnę plėtrą – ir šį įsipareigojimą pademonstravo naudodama karinę jėgą Sakartvele 2008 m. rugpjūtį, – o ekonominė situacija tuo metu ėmė keistis (į blogąją pusę), kol galiausiai peraugo į 2008-ųjų finansų krizę. Be to, Amerikos veiksmai Artimųjų Rytų regione buvo vertinami ne tiek kaip būdas plėsti demokratine taika pasižyminčią euroatlantinę zoną, kiek kaip bereikalingas trukdis Indo–Ramiojo vandenyno regione augant Kinijos Liaudies Respublikos įtakai.

Pagrindinė 2008 m. lapkritį prezidentu išrinkto Baracko Obamos rinkiminės kampanijos žinutė buvo vidaus ekonomikos gaivinimas ir Amerikos užjūrio įsipareigojimų perkalibravimas. Prioritetinių JAV užsienio politikos regionu atžvilgiu Vidurio ir Rytų Europai – tad ir Lietuvai – nebeliko vietos svarbiausių prezidento administracijos prioritetų sąrašė (kur šios šalys buvo B. Clintono ir G. W. Busho valdymo metu). Prezidentas B. Obama siekė santykių su Rusija „perkrovimo“, tikėdamasis Maskvos nesipriešinimo esminiams JAV darbotvarkės kriterijams, o tuo tarpu aplinkinių „naujosios Europos“ valstybių nuraminimas, kad jų pagrindiniai interesai nebus ignoruojami, buvo patikėtas viceprezidentui Josephui Bidenui.¹¹

Tačiau „demokratijos plėtros“ darbotvarkė ėmė pamažu užleisti vietą suvokimui, kad Kinijos nepavyks integruoti į JAV lyderystę grįstą tarptautinę tvarką kaip „atsakingos suinteresuotosios šalies“, ir vietoje to ji sieks konkuruoti su JAV dėl įtakos. Šio tūkstantmečio pradžioje pradėjusios ryškėti tendencijos suteikė pagrindo nuogaštavimams, kad Amerika pernelyg koncentravosi į Europą ir buvo nepasiruošusi vystyti ir palaikyti Kinijos atgrasymui ir suvaldymui reikalingą saugumo struktūrą Rytų ir Pietų Azijoje.¹² Pagrindiniai B. Obamos nacionalinio saugumo komandos nariai, pradėdant valstybės sekretore Hillary Clinton ir baigiant patarėju nacionalinio saugumo klausimais Tomu Donilonu, pasisakė už JAV užsienio politikos peržiūrėjimą, skiriant mažiau dėmesio Europai ir Artimiesiems Rytams, o daugiau – Rytų Azijai. Šį pokytį vizito į Pietryčių Azijos valstybių asociacijos sekretoriatą 2009 m. vasarį metu H. Clinton iš pradžių apibrėžė kaip JAV dėmesio Indo–Ramiojo vandenyno regionui padidinimą, iki 2011-ųjų viduryje ji jau ėmė kalbėti apie visišką JAV dėmesio krypties keitimą, o 2014 m. gynybos sekretorius Chuckas Hagelas skelbė JAV persigrupavimo „pradžią“.¹³

Šis perorientavimas tapo 2012-ųjų Strateginių gynybos gairių pagrindu. Buvo daroma prielaida, kad JAV gali persiorientuoti į Aziją ir tuo pačiu laipsniškai užbaigti operacijas Artimuosiuose Rytuose, išvesti pajėgas iš Europos ir inicijuoti bendrą gynybos išlaidų mažinimą (didesnę dalį išteklių dislokuojant Ramiojo vandenyno zonoje).¹⁴ Šis krypties keitimas, pasak ambasadoriaus S. Sestanovicho, buvo paremtas vertinimu, kad „likusią Europos dalį kur kas lengviau apginti. Visas žemynas turi mažiau karštųjų taškų, mažiau nestabilių „pilkųjų zonų“. Jis darnesnis.“¹⁵

Ši prioritetų kaita buvo itin juntama Vidurio ir Rytų Europoje, ką parodė ir atviras laiškas B. Obamos administracijai, kuriame grupė iškilų buvusių vadovų ir valstybių veikėjų atvirai nerimavo, kad „Vidurio ir Rytų Europos šalys prarado centrinį vaidmenį Amerikos užsienio politikoje.“¹⁶ Iš esmės jie citavo savo veiksmus dėl euroatlantinės plėtros ir demokratijos skatinimo ir pažymėjo, kad šiose srityse „mes buvome vieni aktyviausių jūsų rėmėjų.“ Tačiau jų bendras požiūris buvo orientuotas į praeitį, siekiant atgaivinti paskutiniame praėjusio amžiaus ir pirmajame šio amžiaus dešimtmečiuose egzistavusią partnerystę. Laiško tonas vis mažiau derėjo su suvokimu, kad, pasak gynybos sekretoriaus pavaduotojo Roberto Worko, JAV politikos dėmesio centras privalėjo pasislinkti iš Europos į Aziją, tinkamai reaguojant į nemalonų vertinimą, jog Kinijos nepavyko integruoti į JAV lyderystę grįstą tarptautinę tvarką kaip atsakingos suinteresuotosios šalies ir kad „Kinija iš tiesų yra konkurentė, o mums reikia apsisaugoti nuo jos blogo elgesio ateityje“.¹⁷

B. Obamos administracija taip pat grūmėsi su demokratijos plėtros pasekmėmis vidaus politikoje ir intervencijų nuovargiu, lėmusiais „mažų išlaidų / jokių aukų“ paradigmą JAV užsienio politikos vykdymui. Šia paradigma buvo siekiama sumažinti tiek JAV dalyvavi-

mo likusio pasaulio procesuose pobūdį, tiek apimtis.¹⁸ Pastarąją tendenciją radikalčiai paspartino netikėtas Donaldso Trumpo išrinkimas Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentu 2016 m. Siekdamas respublikonų nominacijos ir jau vėliau vykdydamas visuotinių rinkimų kampaniją, D. Trumpas ėmė populistiškai ir bendrais bruožais kritikuoti „demokratijos plėtros“ strategiją, esą ji atitrūkusi nuo paprastų amerikiečių poreikių ir siekių bei netgi aktyviai kenkia jų ekonominėms perspektyvoms ir gerovei. Tokį internacionalizmą jis siūlė keisti požiūriu „Pirmiausia Amerika“ (angl. *America First*). Kandidatas į prezidentus D. Trumpas itin griežtai vertino NATO partnerius – šalis, kurios, jo manymu, rėmėsi JAV gynybos garantijomis, bet tuo pačiu „nesąžiningai“ sutauptas karines išlaidas investavo konkurencinei kovai su JAV ar atsisakydavo iš JAV pirkti prekes ir paslaugas, teikdamos pirmenybę pagrindinėms Amerikos konkurentėms, pradedant Kinija. Jis kritiškai vertino tariamą Europos nenorą padėti JAV susitvarkyti su Kinijos iššūkiu ir tuo pačiu teigė, kad JAV partneriai riboja Amerikos gebėjimą sudaryti sandorius su Rusija ir Kinija. Galiausiai, D. Trumpas pasižadėjo sumažinti JAV dalyvavimą Artimųjų Rytų regiono procesuose, užbaigti karines operacijas Afganistane ir atsisakyti visų pastutinių „laisvių darbotvarkės“ likučių.¹⁹

D. Trumpas pasinaudojo troškimu mažinti JAV išlaidas ir pasižadėjo laikytis kur kas labiau tranzakciniais išskaičiavimais grįstos JAV užsienio politikos, pagal kurią viskas, pradedant prekybos susitarimais ir baigiant santykiais su sąjungininkais, privalėtų teikti aiškiai ir tiesioginę naudą Jungtinėms Amerikos Valstijoms. Kaip pažymėjo Lawrence'as Freedmanas, D. Trumpo

„požiūris yra tranzakcinis: rezultatai dažnai išreiškiami „naudos ir nuostolio pusiausvyros“ principais, t. y. kažką gauti galima tik vienas kito sąskaita. Viskas modeliuojama aplink „sandorį“, kuris atspindės derybinius įgūdžius ir gebėjimą instinktyviai priimti

sprendimus bei aktualius klausimus ir atitinkamą galių pusiausvyrą. Todėl jei šalis darė klaidas praeityje, taip atsitiko dėl blogų sandorių; ateityje viskas klostysis geriau, nes sandoriai bus geri (...). Jis teigia esąs reikalingas todėl, kad praeityje buvo naudojama gera JAV valia ir pasirengimu priimti atsakomybę už kitų klestėjimą ir saugumą. JAV jis vaizduoja kaip šalį, kurią mulkino tiek tariami draugai ir partneriai, tiek priešai ir konkurentai. JAV skyrė neproporcingus išteklius kolektyvinei gynybai ir kentėjo nuo nesąžiningos prekybos.“²⁰

Nepaisant D. Trumpo pralaimėjimo 2020 m. rinkimuose, ši perspektyva sulaukia atgarsių Amerikos vidaus politikoje. Ji taip pat atspindi svarbią Evano Sarkey pastabą: „Nepaisant Amerikos pranašumo primityvios nacionalinės galios požiūriu, ji ne kartą pademonstravo stokojanti kantrybės ir rizikos toleravimo, kad galėtų užkirsti kelią smulkioms atkaklių priešų pergalėms, ypač atsižvelgiant į jos įsipareigojimus kitose pasaulio vietose.“²¹

Tiek B. Obamos bandymas keisti kryptį, tiek D. Trumpo tranzakcinis išlaidų mažinimas prisidėjo prie Lietuvos ir JAV santykių pamato irimo. G. W. Busho Vilniuje išdėstytos darbotvarkės svarba gerokai sumažės, jei JAV politikos dėmesio centras pasislinks į Indo–Ramiojo vandenyno regioną (kartu su tuo pat metu prietu vertinimu, kad tolesnis euroatlantinės bendruomenės plėtimas tampa neįmanomas), o JAV dalyvavimas Artimųjų Rytų regiono ir Europos erdvės procesuose palaiapsniui mažės.

O kaip dėl V. Putino Bobų vasaros?

JAV užsienio politikos pokyčių 2009-ųjų Vidurio ir Rytų Europos lyderių laišku sustabdyti nepavyko. Tačiau dabar matyti, kad vienu atžvilgiu vidurio europiečių įspėjimai buvo pranašiški: atsinaujinę Rusijos pajėgumai demons-

truoti galią iš tiesų kėlė grėsmę euroatlantinės erdvės stabilumui. Krymo užgrobimas ir po jo sekęs Rytų Ukrainos destabilizavimas 2014 m., intervencijos Sirijoje 2015 m. ir išaiškėję faktai apie įtakos operacijas, kuriomis siekta paveikti, be kita ko, „Brexit’o“ referendumą ir 2016-ųjų JAV prezidento rinkimus lyg ir signalizavo, kad, pasak Eugene’o Rumero, „Rusija atgavo valią ir priemones priešintis [JAV lyderyste grįstai tarptautinei] sistemai, apimant platų veiklų spektrą“.²² Šį atsinaujinusį iššūkį Jungtinėms Amerikos Valstijoms Rusijos prezidentas V. Putinas įkūnijo savo asmeniu, ir nepaisant keturių JAV prezidentų (G. H. W. Busho, B. Clintono, G. W. Busho ir B. Obamos) deklaracijų, kad Šaltasis karas seniai baigtas ir pamirštas, trečioji V. Putino kadencija, atrodytų, pradėjo „naują šaltąjį karą.“ Todėl šiomis sąlygomis „rytinė Europos siena“ susigrąžino turėtą svarbą JAV užsienio politikai.²³

Kartu dažnėjant smurto protrūkiams Artimuosiuose Rytuose, ypač dėl Islamo valstybės įsigalėjimo Irake ir Sirijoje, minėtas krypties keitimas į Rytus buvo laikinai sustabdytas, o ištekliai bei dėmesys grįžo į Europą, daugiausia Europos saugumo užtikrinimo iniciatyvos pavidalu. Atnaujintas dėmesys Rusijai tęsėsi D. Trumpo administracijos laikotarpiu, ypač apibrėžiant „didžiųjų valstybių konkurencijos“ koncepciją, pagal kurią Rusija grupuojama su Kinija. Atrodytų, kad D. Trumpo administracijos nacionalinio saugumo dokumentuose – ypač Nacionalinėje saugumo strategijoje ir Nacionalinėje gynybos strategijoje – Rusiją tiesiogiai įvardijus kaip didžiąją valstybę–konkurentę, vieno iš JAV ir Lietuvos santykių ramsčių – t. y. poreikio suvaldyti Rusijos įtaką – svarba turėtų padidėti.

Tačiau Rusijos grėsmė vis dar išlieka nepatikimu pamatu atnaujintai JAV ir Lietuvos partnerystei. Nemaža JAV nacionalinio saugumo bendruomenės dalis Rusijos iššūkį suvokia kaip ribotą; manoma, kad bėgant laikui Rusijos gebėjimą sutelkti galią gerokai apsunks

neigiami ekonominiai, politiniai ir demografiniai veiksniai. Bendrą toną šiuo klausimu davė B. Obama, 2014 m. pabrėžęs, kad „Rusija yra regioninė galia, kuri grasina kai kuriems savo tiesioginiams kaimynams – tačiau ne iš stiprybės, o iš silpnumo“²⁴ Dauguma analitikų pritaria Jameso Dobbinso, Howardo J. Shatzo ir Ali Wyne’o „RAND Cooperation“ publikacijoje pateiktai išvadai, kad Rusija yra „valstybė neklaužada“ (angl. *rogue state*), o tuo tarpu Kinija – „lygiavertė“ (angl. *peer*) Jungtinėms Amerikos Valstijoms. Pasak šios analizės, „Kinija yra didesnis geoekonominis iššūkis Jungtinėms Amerikos Valstijoms nei Rusija“ ir „Kinija tapo regioniniu kariniu bei pasauliniu ekonominiu iššūkiu.“²⁵

Atsižvelgiant į tai, kad „Rusija yra labiau tiesioginė ir arčiau esanti grėsmė JAV nacionaliniam saugumui“,²⁶ skiriamas dėmesys barjerų Rusijos ekspansijai stiprinimui ir pozicijų Europoje išsaugojimui, tuo pačiu orientuojantis į didesnįjį Indo–Ramiojo vandenyno regioną. Kaip pastebėjo H. Lemahieu ir A. Leng: „Jungtinės Amerikos Valstijos išlieka stipriausia šalis regione, tačiau jos santykinė galia 2020 m. sumažėjo daugiau nei bet kurios kitos Indo–Ramiojo vandenyno regiono šalies (...). Šis mažėjantis galių atotrūkis rodo, kad Vašingtonas toli gražu neturi neginčijamo galios monopolio ir yra tiksliau apibūdinamas kaip pirmas tarp lygių dvipoliame Indo–Ramiojo vandenyno regione.“²⁷ Žvelgiant iš Europos perspektyvos, tokia realybė reiškia, kad JAV privalo rasti būdų mažinti įtampą su Rusija, siekiant pastarosios neutralumo augančios JAV konkurencinės kovos su Kinija atžvilgiu, arba kad Europos sąjungininkės privalės sugebėti išsaugoti barjerus Rusijos ekspansijai, automatiškai nesitikėdamos sulaukti didelio masto paramos iš JAV.²⁸

JAV perspektyvos Europos, o ypač Vidurio ir Rytų Europos, atžvilgiu esmė yra turėti grupę patikimų partnerių, gebančių atlikti Rusijos ekspansiją į Vakarus sulaikančius veiksmus – t. y. išlaikyti tvirtus „barjerus“,²⁹ užuot buvus

atspirties taškais tolesnei plėtrai į Artimuosius Rytus (iš kurių JAV traukiasi) ar Eurazijos erdvę (kuri laikoma trukdžiu, nukreipiančiu dėmesį nuo tikrojo svorio centro – Pietų ir Rytų Azijos). Pasak buvusio gynybos sekretoriaus pavaduotojo padėjėjo Elbridge'o Colby:

„Svarbiausias europietiškosios NATO uždavinys turėtų būti veiksmingos NATO erdvės gynybos užtikrinimas. Žvelgiant iš JAV perspektyvos, Europa išlieka gyvybiškai svarbiu interesu, o NATO yra nepaprastai svarbus aljansas. Visgi pagrindinis JAV prioritetas yra partnerių Azijos–Ramiojo vandenyno regione veiksmingos gynybos užtikrinimas, įskaitant Taivano apsaugą nuo Kinijos agresijos – ne tik dėl pirmiau minėtų strateginių priežasčių, bet ir dėl stublinamai greito ir įspūdingo Liaudies išlaisvinimo armijos (LIA) augimo. Todėl LIA suvaldymas ir toliau išliks JAV karinių pajėgų prioritetu nr. 1. Tai aiškiai nurodoma tiek 2018 Nacionalinėje saugumo strategijoje, tiek JAV gynybos sekretoriaus Marko Espero. Tai reiškia, kad JAV karinis indėlis Europoje neišvengiamai turės savo lubas, ypač atsižvelgiant į šiame dešimtmetyje tikėtiną spaudimą šalies biudžetui. Dėl bendro europietiškosios NATO ir Jungtinių Amerikos Valstijų intereso apsaugoti NATO nuo Rusijos puolimo geriausias europietiškosios NATO turimų išteklių panaudojimo būdas bus užtikrinti veiksmingą NATO sąjungininkių gynybą nuo vad. Rusijos pergalės teorijos.“³⁰

Ar galima teigti, kad J. Bideno išrinkimas prezidentu keičia šią dinamiką? Tiek pirminių, tiek visuotinių 2020 m. rinkimų metu buvo aišku viena: J. Bidenas neatrodė asmeniškai įsipareigojęs nebeteikti pirmenybės Vidurio ir Rytų Europai kaip Amerikai svarbiam regionui ir yra kur kas labiau linkęs nebaigto euroatlantinės integracijos darbo užbaigimo svarbą laikyti vienu iš JAV politikos prioritetų; tai J. Bidenas pats pakartojo ir 2021 m. birželį.³¹ J. Bidenas turi ilgą bendravimo su V. Putinu istoriją ir yra

linkęs pastarąjį laikyti neigiama figūra tarptautiniuose santykiuose bei grėsme JAV interesams ir vertybėms. Be neseniai išsakytos pastabos apie V. Putiną kaip „žudiką“, J. Bidenas jį nuosekliai laikė „banditu, kuriam negalioja jokios moralės normos“ ir nėra linkęs pasitikėti pastarojo garantijomis ar gera valia.³²

Retorika lyg ir leistų daryti išvadą, kad pasipriešinimas Rusijai yra vienas pagrindinių J. Bideno politikos prioritetų. JAV karinės pajėgos ir toliau skiria daug dėmesio Rusijos keliamam iššūkiui. Pastaraisiais mėnesiais pagrindinių institucijų vadovai pabrėžė, kad Rusijos traktavimas didele grėsme Jungtinėms Amerikos Valstijoms sąlygojamas siauros apimties karinių kriterijų (įskaitant tiek įprastinius, tiek branduolinius pajėgumus), todėl Rusija nebūtinai taps vienu svarbiausių JAV užsienio politikos prioritetų.³³ Be to, pats J. Bidenas ir artimiausi jo patarėjai pripažįsta, kad „trumpuoju laikotarpiu didelį nerimą tiesiogiai keliantys dalykai dažnai būna kilę iš Rusijos. Tačiau daugiausia nerimauti verčia ilgalaikiai Kinijos iššūkiai.“³⁴ Taigi, siunčiama gana aiški žinutė: naujoji administracija į visus geopolitinius ir, plačiau prasme, tarptautinių santykių klausimus žvelgs per Kinijos prizmę.³⁵ Kad JAV ir Rusijos santykių dinamika priklausys su Kinija susijusių skaičiavimų, jau pastebėjo netgi patys rusai.³⁶

Net jei Rusija išliks JAV užsienio politikos prioritetu, vis labiau dėmesys jai skiriamas nebe kaip veikėjai Europos saugumo srityje, o kaip pasaulinio masto veikėjai (ypač kibernetinėje erdvėje). Tai atsispindėjo sąmoningame naujosios komandos sprendime atskirti Rusiją nuo Europos Nacionalinės saugumo tarybos struktūroje; kaip pažymėjo vienas J. Bideno patarėjų, „šis atskyrimas atspindi ypatingą J. Bideno administracijos dėmesį Rusijai atskirai nuo platesnių Europos klausimų“.³⁷

Jau dabar pagrindinės JAV užsienio politikos institucijos po truputį pradeda tikrinti, kaip bus

priimamas karinių išlaidų mažinimas. 2021 m. Michaelo O'Hanlono parengtame „Brookings Institution“ siūlyme Jungtinės Amerikos Vals-tijos raginamos sutikti su neutralių valstybių juosta tarp Rusijos ir euroatlantinės bendruomenės. M. O'Hanlonas siūlo:

„permanentinio nesivienijimo politiką Rytų Europos šalių atžvilgiu. Idealiu atveju į šią zoną įeityt Suomija ir Švedija; Ukraina, Moldova ir Baltarusija; Sakartvelas, Armėnija ir Azerbaidžanas; ir galiausiai Kipras su Serbija. Pagal šią naują sampratą esamos minėtų šalių sąsajos su NATO ir (arba) Rusija galėtų būti išlaikomos, tačiau oficialų saugumo įsipareigojimų Briuselis ar Maskva negalėtų suteikti ar išplėsti.“³⁸

Be abejo, šis požiūris nėra dabartinės politikos išraiška, tačiau jis rodo, jog ieškoma būdų išlaikyti turimas pozicijas Europoje tam, kad JAV galėtų skirti daugiau dėmesio ir išteklių Indo–Ramiojo vandenyno regionui.³⁹

Galiausiai, Amerikos visuomenei apsipratus su iš Rusijos kylančiomis grėsmėmis, ypač susijusiomis su kišimusi į rinkimus ir prieš infrastruktūros objektus nukreiptais kibernetiniais išpuoliais, joje trūksta entuziazmo prieš Rusiją nukreiptiems ryžtingiems veiksams. Vietoje to, be reagavimo į konkrečius incidentus, viešoji nuomonė linksta į turimų pozicijų Rusijos atžvilgiu išlaikymą.⁴⁰

Kaip D. Trumpo asmeniniai pageidavimai, ypač Rusijos atžvilgiu, nevirto konkrečiais politikos pokyčiais, taip nieko negarantuoja ir J. Bideno asmeniniai ryšiai su Vidurio ir Rytų Europa: jie reiškia, kad jis nenustos domėtis regionu, tačiau prezidentinis dėmesys negali atstoti tvirtu politinio pagrindu JAV ir Lietuvos ryšių plėtojimui, ypač atsižvelgiant į tai, kad J. Bideno įpėdiniai anaipol nebūtinai jaus pareigą tesėti jo asmeninius pažadus.

Tuo pačiu pažymėtina, kad atsinaujinęs dėmesys Rusijai iš dalies aiškintinas išskirtinė-

mis aplinkybėmis, daugiausia susijusiomis su vaidmeniu, kurį V. Putinas esą atliko 2016 m. rinkimuose, ir nemažos demokratų dalies pasiryžimu jį kaltinti dėl Hillary Clinton pralaimėjimo, taip pat ir su pastangomis remti D. Trumpą 2016 ir 2020 m. rinkimuose.⁴¹ Nors antipatija V. Putinui yra svarbi abi partijas vienijančių nuogaštavimų dėl Rusijos priežastis, labai mažai tikėtina, kad jo įpėdiniai sukels tiek pat stiprias emocijas, todėl pirmiausia pasipriešinimu V. Putinui grįsti JAV ir Lietuvos santykiai nebūtų tvarūs ilgalaikėje perspektyvoje.

Pasaulis, su kuriuo susiduria J. Bidenas

2020 m. pabaigoje Miuncheno saugumo konferencija pateikė savo tarptautinių santykių vertinimą artimiausiam dešimtmečiui. Viena svarbiausių išvadų buvo apie „laipsnišką JAV persiorientavimą (...) ir sumažėjusias galimybes būti tarptautinės tvarkos garantu bei sumažėjusį norą skirti neproporcingas išlaidas.“⁴² Vien tik dėl J. Bideno pergalės rinkimuose MSK savo vertinimo nepakeitė – netgi atsižvelgiant į pastarojo asmeninį įsipareigojimą dėl Amerikos dalyvavimo sprendžiant pasaulinio lygio klausimus. Iš tiesų prezidento nacionalinio saugumo komanda gerai žino, kad stinga visuomenės paramos rimtiems ir ryžtingiems JAV veiksams Europoje ar Azijoje. Pateikus hipotetinius scenarijus apie atsaką į Rusijos antpuolius Europoje, pirmenybė teikta Europos sąjungininkių iniciatyvai suvaldyti situaciją ir JAV susilaikymui nuo karinių veiksmų.⁴³

Išsamūs pirmaisiais J. Bideno administracijos mėnesiais atliktų viešosios nuomonės apklausų duomenys patvirtina, kad tam tikri D. Trumpo politikos „Pirmiausia Amerika“ aspektai didelėms Amerikos grupėms vis dar atrodo patrauklūs. Darbo vietų išsaugojimas Amerikoje (t. y. Amerikos ekonomikos sveikatos palaikymas) buvo be konkurencijos svarbiausias JAV

užsienio politikos prioritetas, antroje vietoje palikęs imigracijos suvaldymą. Vis didesnę svarbą įgyja kova su klimato kaita ir jos mažinimas (įskaitant perėjimą nuo angliavandenilių prie žaliosios energijos), o nuogąstavimai dėl užsieniečių teroristinių išpuolių nuosekliai mažėja ir vis daugiau paramos sulaukia siūlymas trauktis iš Artimųjų Rytų. Santykių su sąjungininkėmis gerinimas taip pat patenka tarp svarbiausių prioritetų, tačiau svarbu pabrėžti, kad į tai žvelgiama iš bendradarbiavimo stiprinimo tokiais klausimais kaip tiekimo grandinės saugumas, nes tokio pobūdžio pažeidžiamumą išryškino COVID-19 pandemija, ir per didelės priklausomybės nuo Kinijos rizika dėl būtiniausių prekių ir paslaugų. Devintas prioritetų sąrašė atsидūręs ir mažiau svarbiu už grėsmę iš Kinijos įvertintas Rusijos klausimas suvokiamas pirmiausia siekio sustabdyti Rusijos kišimosi į JAV vidaus politiką, o ne pakeisti galių pusiausvyrą Eurazijoje kontekste. Demokratijos skatinimas atsидūrė pačioje prioritetų sąrašo pabaigoje.⁴⁴

Pagal šiuos vertinimus J. Bideno užsienio politikos komanda – o ypač valstybės sekretorius Anthony Blinkenas, prezidento patarėjas nacionalinio saugumo klausimais Jake'as Sullivanas ir ambasadorė Susan Rice (kaip prezidento vyriausioji patarėja vidaus politikos klausimais) – formuluoja rodiklius tam, ką J. Bidenas vadina „viduriniajai klasei pritaikyta užsienio politika“: Amerikos veiksmai užjūrio regionuose turi tiesiogiai prisidėti prie „geresnio, saugesnio ir lengvesnio gyvenimo kūrimo dirbančioms šeimoms“.⁴⁵ Į šį procesą įeina JAV sąjungininkių pervadinimas iš regioninių saugumo vartotojų (besinaudojančių JAV ištekliais) į su JAV bendradarbiaujančias pasaulines saugumo tiekėjas. Nebyliai pripažindamas, kad D. Trumpo kritika NATO ir kitiems aljansams iki šiol turi palaikymą JAV politikoje, J. Sullivanas socialiniame tinkle „Twitter“ sąmoningai pabrėžė, kad jam „džiugu matyti, jog sąjungininkai daro didelę pažangą teisin-

gesnio atsakomybių pasiskirstymo klausimu. Gynybos finansavimas didėja septintus metus iš eilės nuo Obamos–Bideno administracijos metu priimto Vėlso susitarimo.“⁴⁶

J. Bideno komanda taip pat supranta, kad JAV privalo reaguoti į praėjusio amžiaus pabaigos „ašies ir stipinų“ stadiją jau peržengusios tarptautinės politikos pokyčius. Paragas Khanna, remdamasis buvusio nacionalinės žvalgybos direktoriaus, atsargos generolo Jameso Clapperio pastebėjimais, savo publikacijoje žurnale „Orbis“ aplinkos sampratą apibūdina taip: „Esame neišvengiamo pasaulinės ekonomikos svorio centro pasislinkimo į Rytus – iš transatlantinio baseino į Euraziją ir Indo–Ramiojo vandenyno pakrančių šalis – etape, savo ruožtu padėsiančiame geopolitinius pagrindus artimiausių dešimtmečių tarptautiniams santykiams. Tuo pačiu, pasak pasaulio iškiliausių klimato mokslininkų, norėdami išvengti blogiausių klimato kaitos padarinių, privalome per artimiausius 10 metų perpus sumažinti į aplinką išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį ir iki 2050 m. pasiekti nulinių emisijų balansą.“⁴⁷ Kitaip tariant, Kiniją ir klimato kaitą galima išskirti kaip du svarbiausius J. Bideno administracijos prioritetus.

Ryškejantis užsienio politikos naratyvas galėtų būti apibūdintas „demokratinės bendruomenės“ metodu, pagal kurį plėtra užleidžia vietą konsolidacijai ir pabrėžiamas ryšių gilinimas bendruomenės viduje, ypač siekiant koreguoti priklausomybę nuo Kinijos ir jos tiekimo grandinių, kovoti su klimato kaita ir spręsti kitas tarptautines problemas užuot sutelkus visą dėmesį į norom nenorom vykdomą plėtrą. Šį požiūrį galima apibūdinti kaip „gilinimą vietoj plėtros“. Pasak Asho Jaino, demokratinės bendruomenės metodas yra skirtas:

„[telkti] sąjungininkių ir partnerių koaliciją šiems iššūkiams spręsti (...). Mūsų pozicijos gerokai sustiprėja, jei turime partnerius, kurie pasaulį mato panašiai ir yra pasiruošę

veikti drauge su mumis ir geriau išnaudoti mūsų pačių turimą įtaką. (...) Esame suinteresuoti rasti kitas tautas, dirbti drauge su kitomis tautomis tam, kad spręstume tam tikrus iššūkius, su kuriais susiduriame ir žinome, jog globalizuotame pasaulyje su jais vieniems susidoroti nepavyks – nesvarbu, ar tai būtų pandemija ir koronaviruso rykštė (...) ar daugelį metų dėmesio centre buvęs terorizmas, branduolinių ginklų platinimas, klimato kaita ar atviros pasaulinės ekonomikos kūrimas.⁴⁸

Lyginant su „demokratijos plėtra“, svarbi „demokratinės bendruomenės“ metodo dalis yra siekis pademonstruoti teigiamą JAV bendradarbiavimo poveikį „kasdieniam amerikiečių gyvenimui“ užuot aptakių pasisakymų apie pasaulinę tvarką.⁴⁹

Šis metodas gali tapti naujo dvipartinio konsensuso pamatu, siekiant pakeisti iškart po Šaltojo karo pabaigos pradėtą taikyti demokratijos plėtros metodą. Be to, „Carnegie Council for Ethics in International Affairs“ surinkti apklausų duomenys rodo, kad toks metodas turėtų Amerikos rinkėjų palaikymą.⁵⁰

2021 m. kovo 3 d. J. Bideno administracija išplatino savo laikinąsias gaires dėl nacionalinio saugumo.⁵¹ Priešingai D. Trumpo administracijos parengtiems dokumentams, šioje strategijoje Rusija nėra grupuojama su Kinija kaip „įvardytasis“ varžovas JAV interesų atžvilgiu. Pavarčius šias gaires matyti, kad:

Šiame dokumente aiškiai atmetami bet kurie siūlymai „atkurti“ iki 2016-ųjų buvusią tvarką; žadama užbaigti „amžinus karus“ tokiose vietose kaip Afganistanas; ir pakartojamas įsipareigojimas Amerikos darbininkų ir vidurinėsios klasės šeimų interesus ginančiam JAV vaidmeniui pasaulyje, įskaitant jos pastangas palaikyti sąžiningą prekybą su kitomis valstybėmis. Tai kur kas mandagesnis dokumentas, nes jame atsisa-

koma grubios „Pirmiausia Amerika“ kalbos ir D. Trumpo laikotarpiui būdingo kur kas labiau tranzakcinio požiūrio. Šiose gairėse pabrėžiama sąjungininkių ir partnerių svarba, ieškant bendrų, kolektyvinių sprendimų Amerikos saugumui atsiliepančioms pasaulio problemoms, tačiau taip pat pažymima, kad siekdama atkurti savo lyderystę tarptautinėse institucijose JAV nedalins pinigų į kairę ir į dešinę. Prezidentas J. Bidenas nori Amerikos lyderystės, tačiau dokumente aiškiai brėžiama sąsaja tarp JAV vaidmens pasaulyje ir JAV vidaus ekonomikos atsigaavimo, prie kurio šis vaidmuo privalo prisidėti, rodo, kad J. Bideno administracija puikiai supranta ryšio tarp užjūrio įvykių ir vidutinio amerikiečio kasdienybės svarbą.⁵²

Šiose gairėse Rusija neįvardijama kaip atskira grėsmė (tačiau numanoma, kad ji yra laikoma viena iš „kitų“ revizionistinių galių); veiksmai Artimuosiuose Rytuose nebelaikomi gyvybiškai svarbiais JAV saugumui; ir apskritai palaikomas krypties keitimas Azijos link bei klimato kaitos traktavimas kaip pirminės svarbos nacionalinio saugumo klausimo. Gairėse sukuriama pagrindas JAV partnerystės per-tvarkymui į aljansus, kurie užtikrintų ir gerintų tiek Amerikos, tiek jos partnerių biologinį, ekonominį, aplinkos ir kibernetinį saugumą, ypač besikeičiančio klimato iššūkių ir augančios Kinijos galios akivaizdoje. Tokiomis sąlygomis Rusija yra svarbi, tačiau ne pagrindinė žaidėja. Iš tiesų, kaip Vokietijos Marshallo fondui sakė valstybės sekretoriaus pavaduotoja Wendy Sherman, „santykiai tarp Jungtinių Amerikos Valstijų, Europos Sąjungos ir Kinijos lems XXI a. raidą.“

Viena šiose gairėse brėžiamų veiklos kryptių yra įtamos mažinimo būdų tarp Europos šalių ir su Europos partneriais paieška, siekiant skirti daugiau dėmesio Indo–Ramiojo vandenyno regionui. Tai atsispindi JAV raginime 2021 m. birželio mėn. NATO viršūnių susitikimo metu,

kad aljansas oficialiai ir viešai deklaruotų, jog Kinijos veiksmai ir ambicijos kelia grėsmę euroatlantinei erdvei.⁵³ Vadovaujantis tais pačiais siekais, 2021 m. birželio mėn. pranešime apie JAV ir ES susitarimo pagrindus, siekiant spręsti užsitęsusių „Airbus“ ir „Boeing“ komercinį ginčą, tiesiogiai minimas poreikis JAV ir Europai vienyti sutelkti jėgas tam, kad būtų galima įveikti Kinijos iššūkį, o bendradarbiavimas tarp Amerikos ir Europos partnerių dabar bus naudingas abiem Atlanto vandenyno pusėms.⁵⁴

Analogiškai, viena iš priežasčių neatšaukti J. Bideno ir V. Putino susitikimo 2021 m. birželį – nepaisant J. Bidenui adresuotų raginimų taip pasielgti dėl keleto Rusijos provokacinių veiksmų, – anot prezidento aukšto rango patarėjo, buvo siekis ieškoti būdų „išvengti pastarųjų 15 ar 20 metų JAV ir Rusijos santykiams būdingo įtampos didinimo“.⁵⁵ Pirmaisiais J. Bideno prezidentavimo mėnesiais jo administracija davė signalą esanti pasiruošusi pastumti nuogaštavimus dėl Rusijos į antrą planą, jei tai padės ginti kitus interesus.⁵⁶ Kitaip tariant, nors Rusijos įtakos suvaldymas išlieka svarbiu tikslu, JAV veiksmai Rusijos atžvilgiu bus vertinami ne tik savaime, bet ir dėl jų poveikio svarbesniems prioritetams.

Nors dviem ryškėjantiems JAV užsienio politikos organizavimo principams apibūdinti naudojame trumpinį „Kinija ir klimatas“, JAV neabejotinai stengsis išvengti papildomos įtampos kūrimo Kinijos elgesio atsvėrimui, suvaldymui ir formavimui skirtos valstybių koalicijos viduje, įgyvendindama kovą su klimato kaita skirtą darbotvarkę. Pavyzdžiui, yra ženklų, kad dujotiekį „Nord Stream 2“ kontroliuojančiai (holdingo) bendrovei nuspręsta netaikyti sankcijų – nepaisant JAV priešinosi šiam Ukrainą ir kitas Vidurio Europos tranzito šalis aplenkiančiam ir Europos priklausomybę nuo energijos iš Rusijos išlaikančiam projektui – todėl, kad buvo nuogaštauta, jog sankcijų taikymas „Nord Stream AG“ itin pablogintų

santykius su Vokietija ir trukdytų JAV pastangoms kurti tvaresnę Vakarų koaliciją Kinijos klausimu. Antras argumentas, kurį, pasirodo, kėlė JAV prezidento specialusis pasiuntinys klimato klausimais Johnas Kerry, buvo tai, kad dujotiekio linijos sutrikdymas gali apsunkinti Vokietijos galimybes siekti savojo energijos gamybos sektoriaus išmetamo anglies dioksido kiekio mažinimo tikslų (iki 2028 m.). Visa tai, savo ruožtu, privalo padėti palaikyti Amerikos vidaus ekonomikos augimą arba nereikalausti pernelyg didelių sąnaudų.

Dėl šių priežasčių J. Bideno administracijos (ir jos įpėdinių) valdomos Jungtinės Amerikos Valstijos Rusijos „suvaldymui“ gali būti pasirengusios skirti kur kas mažiau lėšų, nei norėtusi jų sąjungininkėms Vidurio ir Rytų Europoje – ar netgi JAV Kongreso nariams ir kai kuriems aukšto rango JAV Valstybės departamento pareigūnams; tai reikštų atsisakymą reaguoti į kiekvieną Rusijos veiksmą ar netgi taikstymąsi su sąjungininkėms mažiau priimtinais Rusijos veiksmų rezultatais. Nuspręsdamas nepriimti griežtesnių veiksmų Rusijos atžvilgiu pageidavusių artimų patarėjų siūlymų, J. Bidenas pademonstravo norintis „stabilizuoti santykius ir orientuotis į didesnius XXI a. iššūkius“.⁵⁷

JAV užsienio politika išgyvena dar vieną esminį, ciklišką posūkį, o tokios šalys kaip Lietuva ir jos partneriai Vidurio ir Rytų Europoje taip pat privalo pereiti nuo praėjusio amžiaus pabaigai ir šio amžiaus pradžiai būdingų santykių prie į pagrindines XXI a. problemas orientuotų tarpusavio ryšių. Kaip pažymi A. Jain, Jungtinės Amerikos Valstijos šiuo metu siekia atsirinkti „partnerius, kurie mums padės pasiekti mūsų išsikeltus tikslus.“⁵⁸

Naujos JAV ir Lietuvos santykių darbotvarkės kūrimas

Nuo J. Bideno prezidentavimo pradžios, jo administracija plėtojo naratyvą, kad JAV dalyvavimas pasauliniuose procesuose yra būtina Amerikos saugumo, ekonominės gerovės ir visuomenės sveikatos sąlyga. Tačiau užuot suvokus užsienio politiką kaip gudrius ėjimus ant pasaulio šachmatų lentos, pradėta kalbėti kitaip: dabar diskusija sukasi apie tai, kaip koordinavimo veiksmai su kitomis demokratinėmis Europos ir Azijos valstybėmis galėtų duoti apčiuopiamų rezultatų vidutiniams amerikiečiams. J. Bideno administracija supranta, kad dabartinėje politinėje realybėje „miglotos banalybės apie Amerikos lyderystę nebėra pakankamos, siekiant užsitikrinti visuomenės paramą. Tačiau jei amerikiečiai transatlantinę bendruomenę laikys gyvybiškai svarbia jų pačių sveikatai, o vėliau ir jų atlyginimams bei netgi jų išmaniųjų telefonų saugumui, tuomet jie galės padėti naujus pamatus, leisiančius euroatlantinei bendruomenei išsilaikyti iki XXI a. vidurio.“⁵⁹

Devintajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje Lietuvos vadovai su kolegomis iš kitų Vidurio ir Rytų Europos šalių puikiai suprato, kaip svarbu apčiuopiamai prisidėti prie pagrindinių JAV užsienio politikos prioritetų įgyvendinimo, norint signalizuoti savo suinteresuotumą abipusiškai naudingais dvišaliais santykiais su Vašingtonu. Nors atskirų valstybių indėliai nebuvo dideli, kolektyviniai regiono veiksmai padėjo Vašingtonui įvertinti bendrą regiono svarbą JAV nacionaliniam saugumui. Tuo tarpu dabar susiduriama su iššūkiu pozicionuoti Vidurio ir Rytų Europą, įskaitant Baltijos pakrantes ir Lietuvą konkrečiai, kaip gyvybiškai svarbų regioną, galintį remti JAV „Kinijos ir klimato“ politiką užuot išimtinai rėmusius pasenusia, Šaltojo karo pasekmėms skirta darbotvarkė. Visa tai Lietuvai kuria imperatyvą būti regiono partne-

rių mobilizatore, gebančia pademonstruoti savo tolesnį aktualumą JAV pasaulinės strategijos atžvilgiu, kuris, savo ruožtu, užtikrintų JAV paramą Lietuvos interesams.

NATO ateitį lemiantys veiksniai

Visų pirma, atsižvelgiant į JAV strateginių interesų plėtrą į kur kas platesnį Indo–Ramiojo vandenyno regioną, Lietuva ir kiti partneriai turėtų gebėti perimti misijas ne tik „rytinėje dalyje“, bet ir „Šiaurės Afrikoje ir Artimuosiuose Rytuose, bei pavaduoti JAV pajėgas Indijos vandenyno ir Persų įlankos regione, kilus konfliktui Ramiajame vandenyne.“ Europos partneriai turėtų gilinti ryšius su JAV sąjungininkais ir Indo–Ramiojo vandenyno regiono partneriais kaip „Australija, Naujoji Zelandija, Korėjos Respublika, Japonija ir Mongolija“, o sąjungininkai NATO kaip Lietuva turėtų remti glaudesnius institucinius ryšius su Amerikos partneriais Azijoje.⁶⁰

Antra, Lietuva gali imtis iniciatyvos kurti ir gaminti vad. dygliuočio efektu grįstos gynybos pajėgumus, kurie didintų regiono gebėjimą atgrasyti išorės agresiją ir kišimąsi, pasitelkiant ketvirtosios pramonės revoliucijos technologijas. Tai gynybos išlaidas nukreiptų į tokius dalykus kaip nebrangios nepilotuojamos transporto priemonės (oro, žemės, jūros paviršiaus ir povandeninių), kibernetinio ir informacinio karo sistemos bei mobiliosios ir autonominės ryšio palaikymo ir stebėjimo sistemos. Anot Harlano Ullmano, dygliuočio efektu grįsta gynybos strategija „paremta perėjimo iš daugiausia XX a. pramone grįstos kariuomenės į XXI a. informacija grįstą struktūrą užbaigimu. Viena iš to priešasčių – pergudrauti Rusijos (ir Kinijos) „įprastus“ ir pramone grįstus pajėgumus nepilotuojamomis sistemomis; ilgo nuotolio kariniais smūgiais; kibernetiniu ir elektroniniu karu; sparnuotosiomis raketomis; apgaule; spąstais; dyzelinu varomais povandeniniais laivais; ir ki-

tais skausmą keliančiais pajėgumais, siekiant slopinti bet kokius galimus išpuolius ir apverčiančius nuostolių santykį mūsų naudai“.⁶¹

Dideli dygliuočio efektu grįstos gynybos pajėgumai, T. X. Hammeso vertinimu, užtikrins Rusijos atgrasymą ir NATO saugumą bei leis Jungtinėms Amerikos Valstijoms skirti daugiau dėmesio galimoms krizėms Indo–Ramiojo vandenyno regione. Anot jo, konkrečiai minėjusio Baltijos šalis,

„Naujos ir atnaujintos technologijos gali teikti prieinamus ir veiksmingus sprendimus. 3D spausdinimas, pavyzdžiui, leistų pigiai ir greitai surinkti pigius ir greitus nepilotuojamus orlaivius. Šių orlaivių gabenamos pažangios kovinės galvutės pridarytų didžiulės žalos Rusijos pajėgoms. Naujos ketvirtosios pramonės revoliucijos technologijos taip pat leistų plačiai išskirstyti Baltijos šalių pajėgas ir sukurti per daug taikinių Rusijai. Baltijos šalys galėtų mobilizuotis ne per keletą dienų, o per keletą valandų, o jei vakarų europiečiai įsigytų ilgo nuotolio sparnuotąsias raketas, kurios yra „pigesnės ir išlieka ilgiau už oro pajėgas“, jas paleisti jie galėtų iš savo teritorijos, taip iš dalies išspręsdami pajėgų dislokavimo Baltijos jūros regione laiko–atstumo problemą.“⁶²

Iniciatyvos ėmimasis tokiame projekte būtų itin svarbus, nes JAV gebėjimas tuo pačiu metu imtis iniciatyvos suvaldant keletą krizių – Europoje, Artimuosiuose Rytuose ir Azijoje – yra sumažėjęs.⁶³ Ne tik šių pajėgumų plėtojimas, bet ir pagalba kaimynams ir partneriams juos įsigyti padėtų Lietuvai keisti savo statusą Europoje iš saugumo „vartotojos“ į saugumo „tiekėją“. Lietuvos ryžtas būti „tiekėja“ net ir ne karinėse srityse padeda keisti esamą naratyvą. Vilniaus sprendimas dalytis COVID-19 vakcinomis – su Taivanu, Ukraina, Sakartvelu ir Moldova, prisidedant prie JAV pastangų – stiprina naštos dalijimosi dėl bendrojo tikslo įspūdį.⁶⁴

Lietuvos vaidmuo Europos Sąjungoje

Viena pati Lietuva nebus pagrindinė JAV partnerė, tačiau jos įtaka gali didėti, atsižvelgiant į tai, kaip jai pavyks formuoti bendrą Europos Sąjungos darbotvarkę. JAV tyliai, tačiau ne be pagrindo nuogaustaujama, kad raginimai siekti Europos „strateginės autonomijos“ ir kad galimas Europos buvimas „vienodai nutolusia“ nuo Kinijos ir JAV pakenktų pastangoms gilinti „demokratinės bendruomenės“ tarpusavio ryšius. D. Britanijai išstojus iš ES, JAV reikia valstybių bloko, gebančio kolektyviai atsverti transatlantinius ryšius galinčias silpninti politines tendencijas – ypač didžiosiose ES valstybėse.

Visų pirmą, JAV reikia rėmėjų ES viduje, pritariančių kanclerės Angelos Merkel pareiškimui, kad transatlantinė bendruomenė „savo visuma [yra] ir Ramiojo vandenyno pakrančių tauta.“⁶⁵ Į tai taip pat įeina bendrojo požiūrio į Kiniją koordinavimas, ypač prekybos klausimais. J. Bidenas aiškiai nurodė pasigendantis transatlantinės bendruomenės vienybės reaguojant į Kiniją, ypač žmogaus teisių pažeidimų ir nesąžiningos ekonominės praktikos klausimais.⁶⁶ Lietuvos pasitraukimas iš Kinijos ir Vidurio ir Rytų Europos šalių forumo (vad. „17+1“ bloko) 2021 m. gegužę buvo sveikintinas, ypač užsienio reikalų ministro Gabrieliaus Landsbergio teiginys, kad Kinijos santykiai su Europa turi būti sprendžiami „vienijanči[u], todėl daug efektyvesni[u], „27+1“ format[u]“.⁶⁷ Savo ruožtu, pagalba užtikrinant, kad ES stotų petys į petį su JAV ir drauge priverstų Kiniją laikytis tarptautinių taisyklių ir standartų, būtų svarbi ateities JAV ir Lietuvos tarpusavio santykių dalis.

Antra, Lietuva turi nustatyti sritis, kurioje ji gali veikti kaip siūlomų perorientuotų tiekimo grandinių jungtis sveikatos, technologijų ir energijos saugumui visoje demokratinėje bendruomenėje užtikrinti. Pandemija išryškino su

per didelę priklausomybę nuo Kinijos dėl būtiniausių prekių ir paslaugų susijusias rizikas. Tęsdamas D. Trumpo administracijos pradėtus darbus, prezidentas J. Bidenas priėmė vykdomąjį įsakymą, kuriuo siekiama įvertinti Amerikos tiekimo grandines, ir pažymėjo, kad „glaudus bendradarbiavimas su tas pačias vertybes išpažįstančiomis mūsų sąjungininkėmis ir partneriais siekiant užtikrinti patikimas tiekimo grandines stiprins kolektyvinį ekonominį ir nacionalinį saugumą bei gebėjimą reaguoti į tarptautines nelaimes ir krizes“.⁶⁸ Visa tai atveria galimybes ieškoti būdų į Europos ir Šiaurės Amerikos erdvę grąžinti „sausumos ir netoli krantų kuriamas elektronikos prekių, farmacinių preparatų ir kitų gamybos sektorių tiekimo grandines“, taip pat apžvelgiant, ar šias pastangas būtų galima jungti su Japonijos, Pietų Korėjos, Indijos, Australijos ir kitų Pietryčių Azijos šalių „Atsparios tiekimo grandinės iniciatyva“, kad valstybės galėtų pereiti prie „Kinija plus vienas“ varianto gyvybiškai svarbių žaliavų ir jau pagamintų komponentų tiekimo užtikrinimui.⁶⁹ Tam tikrais veiksniais ES sąsaja su „Atsparios tiekimo grandinės iniciatyva“ atitiktų artimesnį NATO bendradarbiavimą su Indo–Ramiojo vandenyno sąjungininkėmis.

Būdų prisidėti prie perėjimo nuo angliavandenių prie žaliosios energijos paieška yra dar viena nauja bendradarbiavimo sritis. Konkrečiai, kaip pažymėjo Tarptautinės energetikos agentūros vykdomasis direktorius Faitas Birolas, „vandenilio ir jūros vėjo energija bei akumuliatoriai iš esmės transformuotų Lietuvos perėjimą prie švarios energijos.“⁷⁰ Jei Lietuvai pavyktų inicijuoti perėjimą prie naujos energetikos sistemos visame regione, šalis galėtų tapti vienu pagrindinių JAV partnerių klimato klausimais ir prisidėti prie pastangų tai atlikti kitose Europos Sąjungos regionuose.

Baigiamosios pastabos

Artimiausiais dešimtmečiais Rusija išliks svarbiu JAV prioritetu, tačiau jos svarba laipsniškai mažės. Atsižvelgiant į vis ryškėjančią naująją JAV užsienio politikos darbotvarkę, Vilniaus svarba Jungtinėms Amerikos Valstijoms vis mažiau priklausys nuo jo orientavimosi į Rytus ir vis labiau nuo jo santykių su Vakarų šalimis, kur Lietuva gali prisidėti prie besiformuojančios XXI a. demokratinės bendruomenės kūrimo ir stiprinimo.

Šaltiniai

- ¹ Don Oberdorfer, *The Turn: From the Cold War to a New Era: the United States and the Soviet Union, 1983-1990* (New York: Simon and Schuster, 1992).
- ² Tobias Bunde, Laura Hartmann, Franziska Stärk, Randolph Carr, Christoph Erber, Julia Hammelehle, and Juliane Kabus, "Zeitenwende/Wendezeiten," special edition, *Munich Security Report*, October 2020, https://securityconference.org/assets/01_Bilder_Inhalte/03_Medien/02_Publikationen/MSR_Germany_Report_10-2020_Engl.pdf.
- ³ Žr., pavyzdžiui, David Milne, "Grand Strategies (or Ascendant Ideas) Since 1919," *Rethinking American Grand Strategy*, eds. Elizabeth Borgwardt, Christopher McKnight Nichols, and Andrew Preston (New York: Oxford University Press, 2021), pp. 161-162.
- ⁴ Žr. bendrą diskusiją: Josef Joffe, "Clinton's World: Purpose, Policy and *Weltanschauung*," *Washington Quarterly* vol. 24, no. 1 (2001), pp. 141-154.
- ⁵ Stephen Sestanovich, "Could It Have Been Otherwise?" *American Interest* vol. 10, no. 5 (2015), <https://www.the-american-interest.com/2015/04/14/could-it-have-been-otherwise/>.
- ⁶ Mark Baker, "U.S.: Rumsfeld's 'Old' And 'New' Europe Touches On Uneasy Divide," *Radio Free Europe/Radio Liberty*, January 24, 2003, <https://www.rferl.org/a/1102012.html>.
- ⁷ Emiliano Alessandri, Oz Hassan, and Ted Reinert, *U.S. Democracy Promotion from Bush to Obama*, EUSpring Working Paper no. 1 (April 2015), http://aei.pitt.edu/66143/1/us_dem_promotion_april15.pdf.
- ⁸ George W. Bush, "Remarks to the Citizens of Vilnius," November 23, 2002, <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/rm/2002/15452.htm>.
- ⁹ Cituotas Alessandri, Hassan, and Reinert, *U.S. Democracy Promotion from Bush to Obama*.
- ¹⁰ Justine Rosenthal, "The Closer," *National Interest* vol. 92 (November/December 2007), p. 4.
- ¹¹ Žr., pavyzdžiui, Nikolas K. Gvosdev, "Will Biden's Reassurance Trip Succeed?" Atlantic Council, October 8, 2009, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/will-bidens-reassurance-trip-succeed/>.
- ¹² Šio pokyčio pradžia atskiruose Pentagono padaliniuose buvo brandinama jau nuo 2000-ųjų; plg. Thomas Ricks, "For Pentagon, Asia Moving to Forefront," *Washington Post*, May 26, 2000, https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2000/05/26/for-pentagon-asia-moving-to-forefront/c9d63cdd-f913-48e8-8466-163d0ecfe0b2/?utm_term=.8195e3219b6b.
- ¹³ Hillary Rodham Clinton, "America's Pacific Century," *Foreign Policy*, October 11, 2011, as archived by the U.S. Department of State, <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2011/10/175215.htm>; and Chuck Hagel, "Reagan National Defense Forum Keynote," Ronald Reagan Presidential Library, November 15, 2014, <https://www.defense.gov/Newsroom/Speeches/Speech/Article/606635/>.
- ¹⁴ Žr., pavyzdžiui, Nikolas K. Gvosdev, "Two Key Gaps in Obama's Strategic Defense Guidance," *World Politics Review*, January 13, 2012, <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/11167/the-realist-prism-two-key-gaps-in-obamas-strategic-defense-guidance>.
- ¹⁵ Sestanovich, "Could It Have Been Otherwise?"
- ¹⁶ Versta iš *Gazeta Wyborcza* (July 16, 2009), in "An Open Letter to the Obama Administration from Central and Eastern Europe," *Radio Free Europe/Radio Liberty*, July 16, 2009, https://www.rferl.org/a/An_Open_Letter_To_The_Obama_Administration_From_Central_And_Eastern_Europe/1778449.html.
- ¹⁷ Cituota Uri Friedman, "The New Concept Everyone in Washington Is Talking About," *The Atlantic*, August 6, 2019, <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2019/08/what-genesis-great-power-competition/595405/>.

- ¹⁸ Nikolas K. Gvosdev, "The Problem Neither Obama nor Bush Could Solve," *National Interest*, February 23, 2016, <https://nationalinterest.org/feature/the-problem-neither-obama-nor-bush-could-solve-15286?page=0%2C3>.
- ¹⁹ Nikolas Gvosdev, "Democracy Promotion and a Trump Administration," *Ethics and International Affairs*, February 2017, <https://ethicsandinternationalaffairs.org/2017/democracy-promotion-trump-administration/>.
- ²⁰ Lawrence Freedman, "Authentic Trump Versus The Trump Administration: Donald Trump as Foreign Policy Disrupter," H-Diplo/ISSF, July 3, 2018, <https://networks.h-net.org/node/28443/discussions/1992975/issf-policy-series-authentic-trump-versus-trump-administration>.
- ²¹ Evan Sarkey, "Reconsidering Spheres of Influence," *Survival* vol. 62 (2020), p. 38.
- ²² Eugene Rumer, "Russia and the West in a New Standoff," Carnegie Endowment for International Peace, June 14, 2017, <https://carnegieendowment.org/2017/06/14/russia-and-west-in-new-standoff-pub-71250>.
- ²³ Žr. pavyzdžiui, Susan Glaser, "Trump, Putin and the Cold War," *Politico*, December 22, 2017, <https://www.politico.eu/article/trump-putin-and-the-new-cold-war/>.
- ²⁴ Scott Wilson, "Obama dismisses Russia as 'regional power' acting out of weakness," *Washington Post*, March 25, 2014, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/obama-dismisses-russia-as-regional-power-acting-out-of-weakness/2014/03/25/1e5a678e-b439-11e3-b899-20667de76985_story.html.
- ²⁵ James Dobbins, Howard K. Shatz, and Ali Wyne, "Russia is a Rogue, Not a Peer; China is a Peer, not a Rogue," RAND Corporation, October 2018, <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE310.html>.
- ²⁶ Dobbins, Shatz, and Wyne, "Russia is a Rogue, Not a Peer; China is a Peer, not a Rogue."
- ²⁷ Herve Lemanhieu and Alyssa Leng, *Asia Power Index: Key Findings 2020* (Sydney, Australia: Lowy Institute, 2020), pp. 3, 7.
- ²⁸ Hal Brands and Evan Braden Montgomery, "One War Is Not Enough: Strategy and Force Planning for Great-Power Competition," *Texas National Security Review* vol. 3, no. 2 (Spring 2020), pp. 80-92, <https://tnsr.org/2020/03/one-war-is-not-enough-strategy-and-force-planning-for-great-power-competition/>.
- ²⁹ Nikolas K. Gvosdev, "Russia's Impact on US National Interests: Maintaining a Balance of Power in Europe and Asia," *Russia Matters*, August 5, 2020, <https://russiamatters.org/analysis/russias-impact-us-national-interests-maintaining-balance-power-europe-and-asia>.
- ³⁰ Elbridge A. Colby and Ian Brzezinski, "How NATO Manages the 'Bear' and the 'Dragon,'" *Orbis* vol. 65, no. 1 (Winter 2021), p. 14.
- ³¹ Joe Biden, "My Trip to Europe is About Rallying the World's Democracies," *Washington Post*, June 5, 2021, <https://www.washingtonpost.com/opinions/2021/06/05/joe-biden-europe-trip-agenda/>.
- ³² Nahal Toosi, "Biden Disliked Putin Before It Was Cool," *Politico*, June 9, 2021, <https://www.politico.com/news/2021/06/09/biden-russia-putin-love-story-492195>.
- ³³ Žr. pavyzdžiui, Jungtinių štabų vadų pirmininko gen. Marko Milley pastabas apie Rusijos priotetizavimą kaip karinės grėsmės, kuri, vis dėlto, nebūtinai turi būti laikoma viena svarbiausių nacionalinio saugumo problemų. Paul D. Shinkman, "Top Military Officer Clarifies Biden's Threat Assessment: Climate Change-But Also China and Russia," *U.S. News and World Report*, June 10, 2021, <https://www.usnews.com/news/national-news/articles/2021-06-10/top-military-officer-clarifies-bidens-threat-assessment-climate-change-but-also-china-and-russia>.
- ³⁴ Nahal Toosi, "Biden Fears What 'Best Friends' Xi and Putin Could Do Together," *Politico*, June 14, 2021, <https://www.politico.com/news/2021/06/14/us-officials-russia-links-china-putin-biden-jinping-494314>.

- ³⁵ Nahal Toosi, "Biden's nominees will face a China gauntlet," *Politico*, December 29, 2020, <https://www.politico.com/news/2020/12/29/bidens-nominees-face-china-gauntlet-451792>
- ³⁶ Xie Wenting and Bai Yunyi, "What position would Russia take in case of an armed conflict between China and US?" *Global Times*, June 11, 2021, <https://www.globaltimes.cn/page/202106/1225982.shtml>.
- ³⁷ Robbie Gramer, Amy Mackinnon, and Jack Detsch, "Familiar Faces Return to State and National Security Council as Biden Staffs Up with Obama Alums," *Foreign Policy*, January 8, 2021, <https://foreignpolicy.com/2021/01/08/state-department-national-security-council-biden-staff-announcement/>.
- ³⁸ Michael O'Hanlon, "To Face Russia and Vladimir Putin, Joe Biden Needs a Smart Strategy," Brookings Institution, May 28, 2021, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2021/05/28/to-face-russia-and-vladimir-putin-joe-biden-needs-a-smart-strategy/>.
- ³⁹ Taip pat žr. Gvosdev, "Russia's Impact on US National Interests."
- ⁴⁰ Žr., pavyzdžiui, Glaser, "Trump, Putin and the Cold War"
- ⁴¹ Žr., pavyzdžiui, David Corn, "Putin Shares Blame For 400,000 American Deaths. Should Biden Shake His Hand?" *Mother Jones*, June 11, 2021, <https://www.motherjones.com/politics/2021/06/putin-shares-blame-for-400000-american-deaths-should-biden-shake-his-hand/>.
- ⁴² Bunde, Hartmann, Stärk, Carr, Erber, Hammelehle, and Kabus, "Zeitenwende/Wendezeiten," special edition, *Munich Security Report*.
- ⁴³ Žr., pavyzdžiui, Nikolas Gvosdev, "Vox Populi, Eurasia Group Foundation and Narratives," *Ethics and International Affairs*, December 2019, <https://ethicsandinternationalaffairs.org/2019/vox-populi-eurasia-group-foundation-and-narratives/>; and "Vox Populi: After the Event," *Ethics and International Affairs*, June 2020, <https://ethicsandinternationalaffairs.org/2020/vox-populi-after-the-event/>.
- ⁴⁴ John Halpin, Brian Katulis, Peter Juuil, Karl Agne, and Nisha Jain, "How Americans Envision a More Perfect Union," Center for American Progress, May 26, 2021, <https://www.americanprogress.org/issues/politics-and-elections/reports/2021/05/26/499742/americans-envision-perfect-union/>.
- ⁴⁵ Elisa Labott, "The Sullivan Model," *Foreign Policy*, April 9, 2021, <https://foreignpolicy.com/2021/04/09/the-sullivan-model-jake-nsc-biden-adviser-middle-class/>.
- ⁴⁶ Jake Sullivan, tweet from @JakeSullivan46, Twitter, June 13, 2021, <https://twitter.com/JakeSullivan46/status/1404194729915564050>.
- ⁴⁷ Parag Khanna, "The Biden Administration Faces China and Climate Change," *Orbis* vol. 65, no. 2 (Spring 2021), p. 214.
- ⁴⁸ "The Democratic Community: A Path for U.S. Engagement? With Ash Jain," Carnegie Council for Ethics in International Affairs, October 15, 2020, <https://www.carnegiecouncil.org/studio/multimedia/20201015-democratic-community-usa-engagement-ash-jain>.
- ⁴⁹ "The Democratic Community: A Path for U.S. Engagement? With Ash Jain."
- ⁵⁰ *The Public Responds: Contributing to a New Narrative on the Future of U.S. Global Engagement* (New York: Carnegie Council for Ethics in International Affairs, December 2020), https://www.carnegiecouncil.org/publications/articles_papers_reports/the-public-responds-contributing-to-a-new-narrative-on-the-future-of-us-global-engagement.
- ⁵¹ The interim guidance can be found at <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf>. J. Bideno administracijos užsienio politikos komandai artimi šaltiniai nurodo, kad šios gairės bus naudojamos rengiant ilgesnę ir oficialesnę Nacionalinio saugumo strategiją ir todėl laikytinos autoritetingu šaltiniu.

- ⁵² Nikolas K. Gvosdev and Derek S. Reveron, "Continuity in the National Interest? Assessing the Biden Administration's Interim National Security Guidance," Foreign Policy Research Institute, March 8, 2021, <https://www.fpri.org/article/2021/03/continuity-in-the-national-interest-assessing-the-biden-administrations-interim-national-security-guidance/>.
- ⁵³ Dan Sabbagh and Julian Borger, "NATO Summit: Leaders Declare China Presents Security Risk," *The Guardian*, June 14, 2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/jun/14/nato-summit-china-russia-biden-cyber-attacks>.
- ⁵⁴ Tweet of Finbarr Bermingham @fbermingham, *South China Morning Post* correspondent in Brussels, Twitter, June 15, 2021, <https://twitter.com/fbermingham/status/1404797139306356736>.
- ⁵⁵ Toosi, "Biden Disliked Putin."
- ⁵⁶ See, for instance, Zachary Basu, "Why Biden Wants to Sit Down With Putin," *Axios*, June 5, 2021, <https://www.axios.com/joe-biden-putin-summit-a7900a9f-44ba-422c-9757-6cd69e6e91a0.html>; and Jonathan Swan and Dave Lawler, "Exclusive: Zelensky 'Surprised' and 'Disappointed' by Biden Pipeline Move," *Axios*, June 6, 2021, <https://www.axios.com/zelensky-biden-ukraine-russia-nord-stream-pipeline-fe50756b-6b82-43f0-b390-734ea3e95de0.html>.
- ⁵⁷ John Hudson, "Amid internal disputes over Russia policy, Biden has chosen a mix of confrontation and cooperation," *Washington Post*, June 15, 2021, https://www.washingtonpost.com/national-security/biden-putin-summit/2021/06/15/19657e2c-cd44-11eb-9b7e-e06f6cfdece8_story.html.
- ⁵⁸ "The Democratic Community: A Path for U.S. Engagement? With Ash Jain."
- ⁵⁹ Nikolas K. Gvosdev, "These NATO Nuances Create National Security Issues," *National Interest*, October 11, 2020, <https://nationalinterest.org/feature/these-nato-nuances-create-national-security-issues-170460>.
- ⁶⁰ Colby and Brzezinski, "How NATO Manages the 'Bear' and the 'Dragon,'" pp. 15-18.
- ⁶¹ Testimony of Harlan Ullman before the House of Commons Defence Select Committee, Whitehall, London, March 20, 2020, pp. 5-6, <https://committees.parliament.uk/writtenevidence/743/pdf/>.
- ⁶² Komentariai renginio metu: "Baltic Porcupine: Harnessing the Fourth Industrial Revolution to Defend the Baltic States," Atlantic Council, July 11, 2019, <https://www.atlanticcouncil.org/commentary/event-recap/baltic-porcupine-harnessing-the-fourth-industrial-revolution-to-defend-the-baltic-states/>.
- ⁶³ Brands and Montgomery, "One War Is Not Enough: Strategy and Force Planning for Great-Power Competition."
- ⁶⁴ Stuart Lau, "Lithuania sends jabs to Taiwan amid pressure from Beijing," *Politico*, June 22, 2021, <https://www.politico.eu/article/lithuania-sends-jabs-to-taiwan-amid-pressure-from-beijing/>.
- ⁶⁵ Cituota Quoted in David M. Herszenhorn and Rym Momtaz, "NATO leaders see rising threats from China, but not eye to eye with each other," *Politico*, June 14, 2021, <https://www.politico.eu/article/nato-leaders-see-rising-threats-from-china-but-not-eye-to-eye-with-each-other/>.
- ⁶⁶ Stuart Lau, "US and Europe Converge on Historic Rebuke of China," *Politico*, June 13, 2021, <https://www.politico.eu/article/us-europe-rebuke-china-economic-practices-g7-human-rights-xinjiang-coronavirus/>.
- ⁶⁷ Cituota Stuart Lau, "Lithuania Pulls Out of China's '17+1' Bloc in Eastern Europe," *Politico*, May 21, 2021, <https://www.politico.eu/article/lithuania-pulls-out-china-17-1-bloc-eastern-central-europe-foreign-minister-gabrielius-landsbergis/>.
- ⁶⁸ "Executive Order on America's Supply Chains," February 24, 2021, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2021/02/24/executive-order-on-americas-supply-chains/>.

- ⁶⁹ Žr. Parag Khanna, "The next wave of globalization: Asia in the cockpit," *Nikkei Asia*, January 13, 2021, <https://asia.nikkei.com/Spotlight/The-Big-Story/The-next-wave-of-globalization-Asia-in-the-cockpit>.
- ⁷⁰ "Lithuania is well placed to lead on clean energy and energy security in the Baltic region," *Modern Diplomacy*, May 4, 2021, <https://moderndiplomacy.eu/2021/05/04/lithuania-is-well-placed-to-lead-on-clean-energy-and-energy-security-in-the-baltic-region/>.